Turkish Studies Social Sciences

Volume 14 Issue 5, 2019, p. 2275-2290
DOI: 10.29228/TurkishStudies.38855
ISSN: 2667-5617
Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 05.10.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 15.10.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (08.10.2019)-Referee 2 (09.10.2019)

This article was checked by turnitin.

SAVAŞ VE GÖÇ SÜRECİNDE SURİYELİ KADINLAR

Handan KARAKAYA*

ÖZ

Savaş ve beraberinde getirdiği göç sosyal ve ekonomik birçok soruna kaynaklık etmektedir. Bu bağlamda Suriye Savaşı, ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik sorunlarla dünyanın gündemini meşgul etmektedir. 2011 yılında başlayan ve hala zaman zaman şiddetlenerek devam eden Suriye Savaşı, bireylerin, toplumların ve hatta dünyanın yaşamına etki etmeye devam etmektedir. Bu süreçte savaş ve savaşın ortaya çıkardığı olumsuzluklardan en çok etkilenen kesimler olarak kadınlar ön plana çıkmaktadır. Kadınlar, dünya üzerinde ortaya çıkan savaşlarda mağdur olan kesimler arasında çocuklarla birlikte en ön sıraları paylaşmaktadırlar. Sosyolojik, politik, kültürel ve ekonomik sonuçları olan savaş süreci toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görünürlüğünü de büyük oranda arttıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada amaç, savaş sonucunda göç etmek durumunda kalan kadınların bu süreçte maruz kaldıkları şiddet biçimlerini görünür kılmaktır. Bu bağlamda Elazığ'a gelen Suriyeli sığınmacı kadınların savaş sırasında ve sonrasında yaşadıkları şiddet olayları, sosyal ve ekonomik sorunları ayrıntılarını görünür kılabilmek çalışmanın temel hedefidir. Bu amaçlarla çalışmamızda 12 Suriyeli kadın sığınmacıyla derinlemesine mülakat yapılarak nitel bir analiz yapılmıştır. Bulgular, savaş esnasında yaşanan şiddet, savaş sonrasında maruz kalınan şiddet ve şiddet sürecinde araçsallaşma kategorileri üzerinden analiz edilmiştir.

Nitel araştırma deseni ile tasarlanan bu çalışma, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine mülakat tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde sorulacak soruların hazırlanmasında savaşta şiddet ve cinsel şiddet kavramları temel alınmıştır. Özel hayatın gizliliği ilkesi ve olabilecek her türden risk

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi, E-posta: hkarakaya@firat.edu.tr

nedeniyle görüşme yapılan katılımcıların kişisel bilgilerine çalışmada yer verilmemiştir. Görüşmeler, genellikle sığınmacılarla ortak karar verilen buluşma alanlarında ve bir kısmının da evlerinde yapılandırılmış soru formu aracılığıyla tercüman kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kaydı için izin istenmiş ancak görüşmecilerin izni olmadığından dolayı ses kaydı yapılmamıştır. Her bir katılımcı ile ortalama olarak 1 (bir) saat görüşülmüştür. Görüşme esnasında kullanılan ifadeler not alınarak görüşme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Savaş ve Göç, Suriyeli Kadınlar, Kadın ve Şiddet

SYRIAN WOMEN IN WAR AND MIGRATION PROCESS

ABSTRACT

The war and the immigration it brings with it are the source of many social and economic problems. In this context, the Syrian War occupies the agenda of the world with its social and economic problems. However, the Syrian War, which started in 2011 and continues to exacerbate from time to time, affects the lives of individuals, communities and even the world. In this process, women come to the forefront as the most affected by the war and the negative effects of the war. Women share the front row with children among the victims of the wars around the world. The process of war, which has sociological, political, cultural and economic consequences, is a phenomenon that greatly increases the visibility of gender inequality.

The aim of this study is to make visible the forms of violence experienced by women who had to migrate as a result of the war. In this context, the main objective of the study is to make visible the details of the violence and social and economic problems experienced by Syrian refugee women who came to Elazığ during and after the war. For these purposes, a qualitative analysis was conducted in-depth interviews with 12 Syrian women refugees. The findings were analyzed on the basis of the categories of violence during the war, violence experienced after the war and instrumentalization in the process of violence.

This study, which was designed with qualitative research design, was carried out in-depth interview technique using semi-structured interview form. In the preparation of the questions to be asked during the interviews, the concepts of violence in war and sexual violence were taken as basis. Personal information of the interviewees was not included in the study due to the principle of privacy and all kinds of risks. Interviews were usually conducted in semi-structured questionnaires in the meeting areas agreed with asylum seekers and in some of their homes, using an interpreter. During the interviews, permission was requested for voice recording but no voice recording was made because the interviewers did not have permission. On average, each participant was interviewed for 1 (one) hour. The statements used during the interview were noted and tried to be conducted.

STRUCTURED ABSTRACT

The Syrian War, which has been going on since 2011, has left behind its eighth year as a practical reflection of political power conflicts in the world and in the local area. Women and children stand out as the most important victims in the atmosphere of violence and conflict created by the war. While women experience the consequences of gender inequalities in a multidimensional way, even in times of peace, they experience it much more heavily in the return of war. Political conflicts create new forms of violence and strengthen existing patterns. Thus, in an environment of violence and conflict, women are at serious risk. In particular, the use of sexual violence as a tactic of war puts women in the position of important victims of war. Little is known about the patterns of violence that women face in their daily lives, both within the country and across national borders, during the Syrian War and the associated risks. Also, assessments are limited on the sexed nature of the conflict and how pre-existing gender relationships affect risks and weaknesses. Therefore, what forms of violence do women face in conflict situations? What are the factors that put women at risk in conflict war environments? The dimensions of the social and economic problems experienced by women in conflict environments and migration processes triggered by these environments are among the subjects that they try to see the details of the study.

In the recent wars of Bosnia, Yugoslavia and Rwanda, women are victims of physical violence as a civilian and victims of sexual violence. During the Bosnian War in mid-1990s, between 13,000 and 50,000 Bosnian Muslim women were raped by the Serbian army. Hundreds of women became pregnant as a result of rapes by the Serbian army. According to the definition of the UN Human Rights Commission, rape, which is a deliberate and strategic decision of the fighters to kork intimidate and destroy the enemy olarak as a whole by raping and enslaving women identified as members of the opposition group Far (Faravell, 2004: 392), is also used as a war strategy. in this context, the female body is used as a means of harming or intimidating the other party in the war and can become the field of application of different forms of violence. Card(1997: 7-8) reported that 14 Muslim Bosnian women, including only twelve-year-old girls, were constantly raped and sexually abused in the camp where they were held, giving an idea of the difficulty of measuring sexual violence during their time. Again, during the genocide in Rwanda between 1990 and 1993, the Hutus women who were between 250.000 and 500.000 were raped by the Hutus and as a result of these rapes 5000 babies were born (Özdemir and Özdemir, 2018: 128). Women are used as a means of attrition, helplessness and humiliation between the parties in conflicts or wars. In the ongoing Syrian War, sexual violence has gained a different dimension. Furthermore, assessments are limited on the sexed nature of the conflict and how pre-existing gender relationships affect risks and weaknesses. In this context, the Syrian War can be expressed as a feature of a war in which women are subjected to various forms of violence as a reflection of the strengthening of pre-existing gender stereotypes.

This study was conducted by using in-depth interview technique with 12 Syrian refugee women living in Elazığ. The most important

difficulty in conducting the study is that asylum-seeker women refrain from talking about violence and sexual violence and regard this as a “shame. Therefore, it was very difficult to reach women who could talk about the content of the study. For this reason, the interviewees who shared their experiences on violence and sexual violence experienced by women during the Syrian War, which was the subject of the study, were reached by using snowball technique.

Eliküçük (2016: 5-7) states that sexual violence constitutes an important dimension of the violence against women in the Syrian civil war. According to this study, the violence against women in the Syrian civil war was carried out by the Syrian Army, Opponents and ISIS. Among them, it is stated that the rate of opposition to sexual violence is quite low compared to the other two groups. Among these groups, ISIS, which applies different forms of violence against women, stands out. In addition to sexual violence against women during the war, ISIS has also been the implementer of violent practices such as detention, preventing her from going to work, punishing her for her dress style, and forcing her to marry.

In addition, one of the notable points in the studies is that sexual violence in the Syrian civil war is mostly used as a means of disrupting the union of the dissidents, as a means of disintegrating families or groups (Eliküçük (2016: 5-7). It shows that genderized forms of violence may differ according to conditions and culture (Alsaba and Kapilashrami, 2016: 5). In our study, 58.33% (7 persons) reported that most of the women were harassed by ISIS forces. Although women refrained from expressing sexual violence, they stated that they were subjected to physical violence by ISIS for reasons such as dressing style, going out or having their faces open. Single women, 16.66% of the interviewees, expressed fear of forced marriage with ISIS militias during their time in Syria. Again, 83.33% of the interviewees stated that women who lost their wives in the war were forced to marry with ISIS militants. 75% of the interviewees stated that they were afraid of being subjected to sexual violence during their time in Syria after the war started. They also briefly talked about the abuses experienced by their acquaintances or friends.

The lack of a separate regulation on refugee women exposed to violence and discrimination in international and national regulations makes women vulnerable to the risks of violence and abuse.

Keywords: War and migration, Syrian women, Women and violence

1. Suriye Savaşı ve Kadınlar

Suriye’de 2011 yılında patlak veren ve neredeyse sekiz yıldır devam eden savaş, milyonlarca insanı yerinden ederken, çevre ülkeleri de içinden çıkılması zor göç dalgaları ile baş başa bırakmıştır. Suriye’den göç edenlerin yaklaşık 1,8 milyonu Türkiye’ye; 1,2 milyonu Lübnan’a; 630 bini Ürdün’e; 250 bini Irak’a ve 140 bini Mısır’a yerleşmiştir (Barın, 2015: 19). 2018 yılı verilerine göre 3.586 679 Suriyeli Türkiye’de geçici koruma altındadır. Bunların 161.4005,55’i yani gelenlerin %45,7’sini kadınlar oluşturmaktadır (Çelebi ve Pınar, 2018: 81). Kayıtlı rakamlar göz önünde bulundurulduğunda Suriye göçünün önemli bir kısmını kadınların oluşturduğunu söyleyebiliriz. Ancak Türkiye’de barınan kayıtlı olmayan Suriyeliler de göz önünde bulundurulduğunda söz konusu rakamların daha yüksek

olabileceği tahmin edilmektedir. Suriye'den göç edenler arasında kadınlar başından beri geniş bir demografiyi oluşturmaktadır. Dolayısıyla savaş ve göçün ortaya çıkardığı olumsuz şartlardan etkilenen kesimler arasında kadınlar ilk sırada yer almışlardır diyebiliriz. Kadınlar, savaş ve göç esnasında yaşadıkları olumsuz hayat şartları yanında güvenlik sorununu da yüksek oranlarda deneyimlemek durumunda kalmaktadırlar.

Tablo 1: Biyometrik Verilerle Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı Göç İdaresi verileri esas alınarak hazırlanmıştır. www.goc.gov.tr İçerik-3

Yaş Aralığı	Cinsiyet		
	Erkek	Kadın	Toplam
10-14	200,344	185,768	386,112
15-18	148,451	122,734	271,185
19-24	318,082	228,479	546,561
25-29	206,359	146,591	352,950
30-34	170,689	124,943	295,632
35-39	120,860	95,100	215,960
40-44	79,888	70,345	150,233
45-49	59,180	56,197	115,377
50-54	47,907	45,713	93,620
55-59	33,351	33,596	66,947
60-64	23,344	23,997	47,341
Genel Toplam	1,408, 455	1.133.463	2,541, 918

Suriye savaşı sadece çevre ülkeleri etkileyen bir göç dalgası ortaya çıkarmamıştır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği çalışmalarına göre (UNHCR), dünya çapında yerlerinden edilmiş insanların sayısının II. Dünya Savaşından bu yana ilk kez 50 milyonun üzerine çıktığını rapor etmiştir. Savaş ve çatışmalar dünya üzerinde doğup büyüdüğü yerleri kitleler halinde terk eden gruplar yarattı. Kitleler halinde yer değiştiren bu grubun büyük bir kısmını kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu noktada IRC'nin 2014 yılında yaptığı araştırmanın da gösterdiği gibi kadınların dünya üzerinde yoksulluk ve eğitimsizlik gibi durumlarla en fazla karşılaşan grup olduğu düşünüldüğünde, göç sürecinde de birçok olumsuzluğu erkeklere göre daha derin bir biçimde yaşama riskleri oldukça yükselmektedir. Bu rapora göre Suriye'den göç edenlerin 4/5'ünü kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır (IRC:2014:1) ve kadınlar savaş öncesi cinsiyet rollerinin keskin ayrımlarından etkilenerek şiddetin derin sarmalı ile baş başa kalmaktadırlar. Kendi istekleri dışında göçe zorlanma durumunda, koşullar daha da ağırlaşmaktadır. Dünya sığınmacılarının yaklaşık % 50'sini ve dünyadaki göçmenlerin de yine yaklaşık % 50'sini kadınların oluşturduğu düşünüldüğünde sürecin kadınlar açısından değerlendirilmesi daha büyük anlam kazanmaktadır (Buz, 2007: 38). Yine Türkiye'de yaklaşık 4 milyon mülteci bulunmaktadır ve bunların %70'i kadın ve çocuklardan oluşmaktadır (Çakır ve Karabacak, 2018:5). Çalışmamızın örneklem alanını oluşturan Elazığ ilinde 13,437 sığınmacı yaşamaktadır ve bunların yarısından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır.

Tablo-2: Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İllere Göre Dağılımı (Göç İdaresi verileri esas alınarak oluşturulmuştur.)

Kadınların göç sürecinde çeşitli olumsuzluklarla karşı karşıya kalması onları sosyal ve psikolojik olarak derin bir biçimde etkilemektedir. Bunlar içerisinde farklı biçimlerde deneyimlenen şiddet en ön sıralarda yer almaktadır. Savaş, çatışma ve göç ortamlarında kadınlar bir yandan çevrelerindeki eril güçten şiddet görürken diğer yandan farklı eril güçlerin birbirlerine karşı şiddetinde bir araç olarak kullanılabilirler.

Toplumdan topluma değişmekle birlikte kadınların, farklı biçim ve içerik kazanan şiddet aracılığı ile denetlenmeye çalışıldığı bilinmektedir. Ancak çatışma ve savaş alanlarında kadınlara uygulanan şiddet, karşı grubu denetlemenin de aracı haline dönüşebilmektedir. Böylece savaş ve savaşın ortaya çıkardığı süreçlerde kadınlara uygulanan şiddet, bir yönüyle kadını denetlerken diğer yönüyle de kadını araçsallaştırmaktadır. Göç ve yerinden edime durumlarında kadın bedeni şiddetin en önemli araçlarından biri haline dönüşebilmektedir. Alsaba ve Kapilashrami (2016:5-6), yaptıkları çalışmada çatışmanın savaşı cinsiyetlendirdiğini ifade etmektedirler. Söz konusu çalışmaya göre erkekler ve kadınlara farklı rol ve değerler atayan kültürler, cinsiyetler arasındaki farkı savaş esnasında güçlendirmektedirler. Bu bağlamda erkekler dünyasında cereyan eden siyasi ihtilaflar, yeni şiddet biçimleri ortaya çıkarmakta ve kökünü geçmişten alan cinsiyet kalıplarını da güçlendirmektedir. Bu ortam kadınların içinde bulunduğu riskleri savaş ortamında oldukça yükseltmektedir.

2. Şiddet ve Savaş Kadın

Arendt (2018: 45)'in Sorel'den aktardığı "Şiddet sorunu hala hayli karanlıktır" cümlesi birçok açıdan kadınların hayatına sinmiş olan şiddetin ifadelendirilmesinde yardımcı olabilir. Kadın hayatında da şiddet tüm biçimleriyle görünür değildir. Şiddet, gücün ve kuvvetin hukuka aykırı olarak kullanımı (Dönmezer, 1996:215) olarak da tanımlanmaktadır. Bu yönüyle şiddet temelde fiziksel şiddeti içeren bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziksel şiddet, Dünyana Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, "fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda, maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması" durumu olarak ifade edilmektedir. Fiziksel şiddet, vurma, yaralama, darp etme, tehdit, baskı gibi acı veren ve bireyin hayatını tehdit eden her türlü tutum ve davranışı ifade etmektedir. Fiziksel şiddet büyük oranda bir görünürlüğe sahiptir ve tespit edilmesi de bu oranda

mümkündür. Ölçülebilir olması nedeniyle de fiziksel şiddet dar anlamda şiddeti ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Ancak geniş anlamda şiddet, sınırlarının belirlenmesi oldukça güç bir olgudur. Bunun temel sebebi ise ölçülmesinin kolay olmamasının yanında görünürlüğü düşük şiddet biçimlerini içermesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda şiddet, ekonomik, cinsel, sözel, psikolojik olarak bireyin baskı görmesi, sınırlandırılması, yapmak istemediği tutum ve davranışlara zorlanması olarak ifade edilebilir. Geniş anlamda şiddetin ölçülebilirliğinin zorluğu bir takım tutum ve davranışların şiddet olarak algılanmasını da güçleştirmektedir. Bu bağlamda Galtung (1969:168) da, şiddetle ilgili yapılacak bir tanımın tatmin edici olmayacağını altını çizmektedir. Bunun yanında teolojik olarak birçok anlamı içinde barındırmasının mümkün olduğunun da ifade etmektedir. Ancak, ilk önce bazı anahtar kelimelerin, “gerçek” ve “potansiyel”in ayrıntılı olarak ele alınması gerektiği kanısındadır. Bu iki kavram bağlamında şiddet, burada potansiyel ile gerçek arasındaki, olabileceklerle olan arasındaki farkın nedeni olarak tanımlanmaktadır. Şiddet, potansiyel ile gerçek arasındaki mesafeyi artıran ve bu mesafenin azalmasını engelleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mesafeyi açıklamak için Galtung’un verdiği örnek oldukça basit ve anlaşılırdır. Bu örneğe göre eğer on sekizinci yüzyılda bir insan tüberkülozdan öldüyse, bunu kaçınılmaz bir son olarak algılamak çok zor olurdu. Ancak bugünün gelişmiş tıbbi şartlarında bir insanın tüberkülozdan kaybedilmesi “gerçek ve “potansiyel” arasındaki tanımlı karşılayacak bir durum olarak karşımıza çıkar. Aynı şekilde, bugün depremlerden ölen insanların durumu, şiddet açısından bir analiz yapılmasını gerektirmeyebilir. Ancak yarından sonraki gün, depremlerin önlenilebileceği durumlarda, bu ölümler şiddetin bir sonucu olarak görülebilir. Savaş ortamlarında kadınların karşı karşıya kaldığı şiddet riskleri göz önünde bulundurulduğunda Galtung’un ifade ettiği şiddetin sınırlarına sığabilecek birçok pratikten söz edilebilir. Çakır ve Karabacak (2018: 13)’ın yaptığı çalışmada uluslararası ve ulusal düzenlemelerde de şiddete ve ayrımcılığa maruz kalan mülteci kadınlara ilişkin ayrı bir düzenleme bulunmadığı ifade edilmektedir. Bunun yanında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin mülteci kadınlar bakımından bir zulüm olarak açıkça tanınması ise 2011 yılında çıkarılan İstanbul Sözleşmesine kadar ertelenmiştir. Bu tarihe kadar savaş ve çatışmalar nedeniyle ülkelerini terk etmek durumunda kalan kadınların uğradıkları şiddet ve kadınların şiddette araçsallaştırılması üzerinde durulmamıştır. Dolayısıyla savaş esnasında ve savaş sonrasında kadına yönelik şiddet biçimleri dikkate alınmamıştır. Savaş ve çatışmalar sürerken kadınlar, şiddetin nesnesi olarak çatışan taraflar arasında kullanıldıkları gibi göç ettikleri yerlerde de taciz ve istismarların hedefi olmaktadır.

Bu da geniş anlamda şiddetin birçok boyutunu ortaya koymaktadır. Ancak kültürel ve geleneksel yapılar içerisinde sinmiş olan bir takım tutum ve davranışların meşruluğu, birçok şiddet biçiminin görünmezliğini beslemektedir. Dolayısıyla şiddeti etkileri bağlamında ele alıp tanımlamak, şiddeti farklı biçimleriyle görünür kılmak bağlamında daha kullanışlı bir yol olarak tarif edilmektedir.

Bu bağlamda şiddetin görünmezliğinin yüksek olduğu biçimlerinin, şiddeti maruz kalan birey tarafından algılanması güçleşmektedir. Bu tip şiddetin toplum tarafından da şiddet olarak tanımlanması uzun zaman alabilmektedir. Şiddet, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dar anlamda fiziksel olarak darp edilmeyi, bedensel zarar görmeyi hatta öldürülmeyi içine alan bir anlam yelpazesine sahipken, geniş anlamda şiddette bir ölçülebilirlikten söz etmek mümkün değildir. Geniş anlamda şiddet ekonomik, sosyal, psikolojik, cinsel boyutlarıyla gözlerden uzak birçok farklı pratikleri içine alabilecek denli geniş bir anlam dünyasına sahiptir. Galtung (1969:169), şiddetle ilgili olarak özne, nesne ve eylem arasındaki ilişkinin çok önemli olduğunun altını çizmektedir. Kişilerarası etki ilişkisi açısından bu şiddet anlayışı, yalnızca çok özel bir şiddet türüne odaklanıldığında bizi yanıltmayacaktır. Dolayısıyla, potansiyel gerçekleştirme düzeyi, verilen bir kavrayış ve kaynak seviyesi ile mümkün olan seviyedir. Kavrayış ve veya kaynaklar bir grup veya sınıf tarafından tekelleştirilirse veya başka amaçlar için kullanılırsa, gerçek seviye potansiyel seviyenin altına düşer ve sistemde şiddet bulunur. Bu tür dolaylı şiddete konu olan ve ölçülmesi zor olan şiddet biçimlerini geniş anlamda şiddet kavramının sınırları içerisinde açıklayabiliriz. Geçmişten günümüze kadar şiddeti var eden unsurlar üzerine düşündüğümüzde, birçok faktörden ya da yaklaşımdan söz etmek mümkündür.

Bu noktada Lorenz'in şiddetin ortaya çıkışına yönelik yaklaşımı önemlidir. Lorenz (1996: 66)'e göre kavramsal düşünme, insanın içinde yaşadığı evreni düşünce yoluyla kavramasına ve ona egemen olmasına neden oldu. Birey kavramsal düşünce aracılığı ile evren üzerinde hâkimiyet sağlamaya çalışırken, bu hâkimiyet ve yönetme gücünü sadece vahşi doğaya karşı kullanmadı. Bireyin bireye hâkimiyeti de bu kavramsal düşünme sürecinden beslenerek gelişti. Bu da bireyin çevresi üzerindeki hâkimiyetini kültürel değer ve normlardan beslenerek pekiştirdi. Geliştirilen birçok alet ve araç aslında hükmetmeyi kolaylaştıran unsurlardı. Bu bağlamda savaşlarda ortaya çıkan tecavüz, taciz ve farklı istismar biçimleri savaşın tarafları arasında bir üstün gelme aracı haline dönüşebilmektedir.

Suriyeli kadınlar açısından 2011 yılında başlayan ve hala devam eden savaşın getirdiği zorunlu göç, içerisinde yukarıda bahsettiğimiz sorunların birçoğunu barındırmaktadır. Altıntaş, (2014:254), yaptığı çalışmada zorunlu göçü, yaşamın devamını sağlamak amacıyla yapılan bir yer değiştirme olarak tanımlarken, zorunlu göçün en önemli özelliği olarak bireyin, "egemen devletlerin şiddet mekanizmalarının gölgesinde, hayatta kalmak için aidiyetinde bulunduğu ulus-devletten ayrılma/gitme kararının alınması" olarak ifade etmiştir. Savaş ve çatışmanın başladığı alanlarda kadınlar, hayatta kalmak ve çeşitli şiddet biçimlerine maruz kalmamak amacıyla göç ederler. Bu noktada ulusal ve uluslararası düzeyde yaşanan savaş ve çatışmalar, dünya üzerindeki kadınların kitlesel göç hareketlerini tetikleyen en önemli unsurlar arasındadır. Bu da göçle birlikte ortaya çıkan sorunların derinlemesine analiz edilmesini gerekli kılmaktadır. Savaş ve çatışmalarla birlikte kadınlar şiddetin mağduru olmakta ve savaş içerisinde araçsallaşabilmektedirler.

3. Türkiye'de Suriyeli Kadınlar ve Şiddet

Türkiye'de Suriyeli kadınlar dünyanın birçok yerinde karşılaşılabilecekleri sorunlara benzer sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Savaş ve çatışmalar nedeniyle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan kadınlar, göç esnasında ve göç sonrasında da şiddetle karşılaşılabilmektedirler. Türkiye'de Suriyeli mülteci kadın ve çocukların yaşadığı en derin sorunlardan birisi de erken yaşta ve zorla evlilikler ile çok eşlilik olarak kendini göstermektedir. Suriye'de ki savaş nedeniyle Türkiye'ye gelen aileler, kızlarını farklı endişelere bağlı olarak erken yaşta evlendirmektedirler. Bu endişelerin en önemlisi güvenlidir. Aileler evlilikler yoluyla, yeni aile ilişkilerini geldikleri toplumda güvenliklerini sağlamak, ekonomik gelir sorunlarına kısmen de olsa çare bulmak amacıyla kullanılmaktadırlar (Çakır ve Karabacak, 2018: 22). Eliküçük (2016:7)'ün de aktardığına göre Uluslararası İnsancıl Hukuk ve yerel hukuki düzenlemeler, zorla evliliği eşlerden biri ya da her ikisinin de özgür iradesi ile yapılmayan evlilikler olarak tanımlamaktadır. Suriyeli mülteciler arasında küçük yaşta kız çocuklarını (18 yaş altı) evlendirmek bir yönüyle bir güvenlik tedbiri olarak değerlendirilirken, diğer yanıyla da ekonomik bir gelir kaynağı olarak düşünülmektedir. Küçük yaşta evlendirilen kız çocukları kendilerinden yaşça büyük erkeklere ikinci ve üçüncü eş olarak verilmekte, çoğunun resmi nikâhı olmadığı için hukuki anlamda da mağdur olmaları kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkabilmektedir (Çakır ve Karabacak, 2018: 22). Suriyeli mülteciler arasında erken yaşta evlilik (18 yaş altı) %51,3 iken bu oran erkekler arasında %13 dür. Erken yaşta evliliği temel ihtiyaçlarını (barınma, yeme iç gibi) karşılamak amacıyla yapan kadınların oranı %28,7 olarak verilmektedir (Eliküçük, 2016:8). Bunun yanında Suriye'de çok eşliliğin yasal bir durum olmasından dolayı Suriyeli mülteci kadınlar Türkiye'de ikinci ya da üçüncü eş olmaktan çekinmemektedirler. Ancak temel ihtiyaçların karşılanması ya da güvenlik gibi nedenlere bağlı olarak yapılan bu tip evlilikler, kadınlar açısından bir güvenlik sağlamadığı gibi sağlıklı aile ortamlarının kurulmasına da imkân vermemektedir (Kaya, 2017: 69). Kadınların yeterli eğitim ve meslek bilgisine sahip olmaması göç sonrası süreçte ekonomik olarak ciddi sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Ekonomik olarak gelir getirici bir işte çalışamayan kadınlar aile üyesi erkeklere bağımlı hale gelirken, evliliği de gelir getirici bir durum olarak değerlendirmelerine neden olmaktadır.

Suriye savaşının yarattığı kargaşa ortamından kaçarak Ürdün, Lübnan ve Mısır gibi ülkelere sığınan Suriyeli mülteci kadınlar da, ev sahibi ülke vatandaşları tarafından zaman zaman evliliğe

zorlanabildikleri gibi iş aradıklarında da geçici evlilik teklifleri ile karşılaşabilmektedirler. Kadınlar içinde bulundukları sosyo ekonomik şartlar nedeniyle kendi aile üyelerinden ya da çevreleri tarafından da istismar edilebilmektedirler. Suriye’de çok eşliliğin yasal bir durum olmasından dolayı Suriyeli mülteci kadınlar gittikleri ülkelerde ikinci ya da üçüncü eş olmaktan çekinmemektedirler. Ancak temel ihtiyaçların karşılanması ya da güvenlik gibi nedenlere bağlı olarak yapılan bu tip evlilikler, kadınlar açısından bir istismara da dönüşebilmektedir (Kaya, 2017: 69). Barın(2015: 17) bunun temel sebebini, kadınların erkeklere göre sosyal kuralların sınırlamalarıyla daha fazla karşılaşmaları yanında, ilişki ağlarından yararlanma fırsatlarının olmayışı ile açıklamaktadır. Bu yaklaşımın doğruluk payı oldukça yüksektir. IRC (2014:8)’nin yaptığı çalışmada da çeşitli ülkelere kamplarda kalan mülteci kadınlar okula, bakkala, tualete ya da herhangi bir yere giderken taciz ve saldırılara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada görüşülen kadınların %60’ı kendilerini güvende hissetmediklerini ifade etmişlerdir.

4. Araştırmanın Amacı ve Metodu

Savaş sürecinde kadının durumunu inceleyen çalışmalar, kadının uğradığı toplumsal cinsiyet ayrımcılıklarını şiddet, yoksulluk ve eğitimsizlik çerçevesinde ele almışlardır. Bununla birlikte kadının toplumsal konumu ve kadına yüklenen anlamlar daha kapsamlı araştırmaları zorunlu kılmaktadır. Dünya üzerinde son yıllarda gerçekleşen savaşlar ve bu savaşların sonuçlarından derin bir biçimde etkilenen kadınların sayısının fazlalığı konuyla ilgili çalışmaları önemli hale getirmektedir. Söz konusu durum savaşın neredeyse sadece mağduru olan kadınların uğradığı istismar ve şiddet biçimlerini inceleme konusu yapmaktadır.

Bu amaçlarla çalışma, Suriye’de yaşanan iç savaştan dolayı ülkesini terk eden Suriyeli kadınların savaş esnasında ve sonrasında yaşadığı şiddet biçimlerini keşfetmeyi ve kavramayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda kadınların kendi bakış açılarıyla deneyimlerini öğrenmek ve bu deneyimler ışığında uğradıkları ayrımcılıklara dikkat çekme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Nitel araştırma deseni ile tasarlanan bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmelerde sorulacak soruların hazırlanmasında şiddet ve cinsel şiddet kavramları temel alınmıştır. Özel hayatın gizliliği ilkesi ve olabilecek her türden risk nedeniyle görüşme yapılan katılımcıların kişisel bilgilerine raporda yer verilmemiştir. Görüşmeler, genellikle sığınmacılarla ortak karar verilen buluşma alanlarında ve bir kısmının da evlerinde yarı yapılandırılmış soru formu aracılığıyla tercüman kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kaydı için izin istenmiş ancak görüşmecilerin izni olmadığından dolayı ses kaydı yapılmamıştır. Her bir katılımcı ile ortalama olarak 1 (bir) saat görüşülmüştür. Görüşme esnasında kullanılan ifadeler not alınarak görüşme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümü, cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, meslek, çocuk sayısı, kaç yıldır göç ettiği hakkındaki biyografik verilerden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise, katılımcıların Suriye’de savaş başladıktan sonraki, Türkiye’ye göç sürecindeki ve Türkiye’ye geldikten sonraki deneyimlerine dayanan sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölümde sorulan açık uçlu sorular özellikle “savaş sürecinde kadın olma” deneyimini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Soruların bir kaçını şöyle örneklendirebiliriz: a) Savaş başladıktan sonra şiddet gördünüz mü? b) Savaş sırasında yaşadıklarınızı anlatabilir misiniz? c) Sizce cinsel şiddet nedir? d) Savaş’tan kaçarken şiddete uğradınız mı? e) Şiddet daha çok kimler tarafından uygulanmaktadır? f) Türkiye’ye geldikten sonra herhangi bir şiddet yaşadınız mı? Bunlar 6 temel soru olmak şartıyla görüşmelerin gidişatına göre de 10 soruya tamamlanmaya çalışılmıştır.

Nitel görüşme esnasında a) ses kaydı görüşmecilerin izni olmadığından dolayı alınamamıştır. Ancak görüşmecilerin yanıtları ayrıntılı olarak not alınmıştır. b) Anlatılan olayların ve cevapların içerik analizi yapılmış, c) katılımcıların konu içeriği ile ilgili yanıtları doğrudan alıntı biçiminde kullanılmıştır.

5. Araştırmanın Gerekçesi

Bu çalışmanın amacı, savaş nedeniyle ortaya çıkan şiddet ortamından kaçarken farklı biçimlerde şiddeti deneyimleyen kadınların deneyimlerini toplumsal cinsiyet bağlamında ve kadınlar açısından açıklamaktır. Suriye Savaşı özelinde baktığımız zaman sosyal ve ekonomik olarak birçok fırsattan yoksun olan kadınların savaşla birlikte çok daha derin ve onarılması zor mağduriyetlerle karşı karşıya kaldıkları farklı araştırmalarda da ortaya konulmaktadır. Bu nedenle “savaşta araçsallaşan kadın bedeni” kadınların yaşadıkları mağduriyetlerin boyutlarını ortaya koyması bağlamında önemlidir.

6. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, sınırlı örneklem büyüklüğü ve kendine has raporlama metodolojisi ile sınırlandırılmıştır. Örneklemen tamamı, Suriye’den Türkiye’ye zorunlu göç yapan Suriyeli kadınlardan oluşmaktadır. Göç sürecinde kadın olma deneyimi, çok boyutlu ve çoklu analizler ile ortaya konması gereken bir olgudur. Bu nedenle kadın deneyimini anlamak için çeşitli ulusları ve farklı deneyimleri içine alarak daha kapsamlı araştırmalar yapılması gerekmektedir. Bu sınırlamalara rağmen çalışma, kadının göçteki deneyimine kulak vermesi ve orijinal kategoriler oluşturması bakımından önemlidir.

7. Analiz ve Bulgular

Veri analizi, yapılan görüşmelerde alınan notların ayrıntılı olarak yazılması ve analiz edilmesine dayanmaktadır. Bunun yanında görüşme ortamında yapılan jest ve mimiklere bağlı yorumlar da yapılmıştır. Ayrıca her görüşme, kolay tanımlama ve sınıflandırma bakımında sayı ile kodlanmıştır. Çalışmada görüşmecilerin kimlik bilgileri hakkında yoruma imkân verecek tanım ve işaretlemelerden kaçınılmıştır. Çalışmanın bulguları ise savaşta bir şiddet aracı olarak kadının kullanılması, kadınların cinsel şiddete uğrama durumları yorumlanarak analiz edilmiştir. Bununla birlikte görüşmecilerin sosyo demografik özellikler aşağıdaki tabloya çıkarılmıştır.

Tablo 2: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı

Görüşmeciler	Yaş	Çalışma Durumu	Eğitim	Medeni Durum	Türkiye’ye nasıl geldiği
G1	18	Çalışmıyor	Lise Mezunu	Evli	Kaçak yolla
G2	32	Çalışıyor(Kuran Kursu’nda Usta Eğitici)	Lise Mezunu	Evli	Pasaportla sınırdan geçerek
G3	27	Çalışıyor(Tavuk Çiftliğinde)	Üniversite	Evli	Kaçak yollarla sınırdan geçerek
G4	30	Çalışmıyor	İlkokul Mezunu	Evli	Pasaportla sınırdan geçerek
G5	34	Çalışmıyor	Ortaokul Mezunu	Evli	Kaçak yollarla sınırdan geçerek
G6	22	Çalışıyor(Temizlik İşinde)	İlkokul Mezunu	Evli	Kaçak yollarla sınırdan geçerek
G7	33	Çalışmıyor	Lise Mezunu	Evli	Kaçak yollarla sınırdan geçerek
G8	27	Çalışıyor(Kuran Kursunda)	Lise Mezunu	Evli	Kaçak yollarla sınırdan geçerek
G9	31	Çalışmıyor	İlkokul Mezunu	Evli	Pasaportla sınırdan geçerek
G10	28	Çalışmıyor	İlkokul Mezunu	Bekâr	Kaçak Yollarla sınırdan geçerek
G11	34	Çalışıyor(Terzi)	Ortaokul Mezunu	Evli	Pasaportla sınırdan geçerek
G12	29	Çalışmıyor	Lise Mezunu	Bekâr	Pasaportla sınırdan geçerek

8. Savaşta Bir Şiddet Nesnesi Olarak Kadınlar

Kadınlar dünyanın farklı bölgelerinde farklı zamanlarda ortaya çıkan savaşlarda en fazla mağdur olan gruplardan biri olarak, şiddetin farklı biçimleri ile karşı karşıya gelmektedirler. Bunun en önemli örneklerinden birini de 1990'lı yılların başlarında Avrupa'nın ortasında yaşanan Bosna Savaşı'nın izlerinde görmek mümkündür. Bu savaşta 13.000 ilâ 50.000 arasında Bosnalı Müslüman kadın, Sırp ordusu tarafından bir tür savaş tarzı olarak kullanılan tecavüzlere uğramış, işkence görmüş ve şiddeti ağır bir biçimde deneyimlemiştir. Sırp ordusu tarafından gerçekleştirilen tecavüzler sonucunda yüzlerce kadın hamile kalmış ve bu çocukları doğurmak durumunda kalmışlardır (Özdemir ve Özdemir, 2018:128). Buna benzer bir durum Yugoslavya İç Savaşı'nda da yaşanmıştır. Ülgül (2017:445) de ifade ettiği gibi Yugoslavya İç Savaşı'nda tecavüz, savaş sırasında kaos ortamının ortaya çıkardığı bir suç olmaktan çok bir savaş stratejisi olarak kullanılmıştır. BM İnsan Hakları Komisyonunun tanımına göre "Muhafız grubun üyeleri, kadınlara tecavüz edip köleleştirerek "düşmanı" bir bütün olarak korkutup yok etmek için savaşçıların kasten ve stratejik bir kararı" (Faravell, 2004:392) olan tecavüz, temelde bir savaş stratejisi olarak da kullanılmaktadır. Ülgül (2017:445-446)'ün Natalja Zabeida'dan aktardığına göre, savaşta tecavüz çeşitli amaçlar taşımaktadır. Bunlardan ilki, tecavüz aracılığı ile kadının ve karşıt grupların benliği ve saflığı hedef alınmaktadır. Böylece tecavüz bireysel ve toplumsal kimliklerin yaralanması üzerinden karşı tarafı mağlup etme girişiminde bulunmaktadır. İkincisi ise, eril normlar tarafından biçimlendirilen kadına sahip olma duygusunun hedef alınması biçiminde gerçekleşmektedir. Bu noktada kadın bedeninin erkeğe ait bir nesne olarak tanımlanmasından dolayı, karşı tarafa sahip olduklarını koruyamam mesajı verilmeye çalışılmaktadır. Üçüncüsünde ise, bireyin sosyal ve toplumsal bağları hedef alınmaktadır. Bu süreçte tecavüz çoğunlukla bireyin yaşadığı çevrede, ailesinin ve yakınlarının gözleri önünde gerçekleştirilerek, mağduru ve yakınlarının yaşadığı alanları terk etmesi sağlanmaktadır. Son olarak toplumsal uyumu hedef alan tecavüz, kültürel ve geleneksel değerlerin ihlal edilmesine engel olamama durumunun bir sonucu olarak kendi içinde bir çatışmaya sürüklenmektedir. Bu bağlamda kadın bedeni, savaşta karşı tarafa zarar vermek ya da sindirmek için bir araç olarak kullanılmakta ve şiddetin farklı biçimlerinin uygulama alanı haline gelebilmektedir. Bu noktada yine Bosna Savaşı ile ilgili olarak Card (1997:7-8) 1992 yılında yirmi bin kadın ve kız çocuğunun savaşta suistimale uğradığını ifade etmektedir. Ayrıca Card yalnızca on iki yaşında olan kız çocuklarının da aralarında olduğu 14 Müslüman Bosnalı kadının tutuldukları kampta sürekli tecavüz ve cinsel tacize uğradıklarını da aktarmaktadır. Bu bağlamda kadınların mağduriyetini besleyen en önemli unsurlardan birisi de çeşitli şekillerde uğradıkları cinsel şiddettir. Kadınlar uğradıkları cinsel şiddet olaylarını çoğunlukla üçüncü kişilerle paylaşmaktan çekinmektedirler. Bu da bize özellikle savaş ve çatışma dönemlerinde ortaya çıkan cinsel şiddet olaylarının ölçümünün zorluğu hakkında bir fikir vermektedir. Bu konuda bir başka olumsuz örnek olarak ise Ruanda'da yaşanan savaş suçları gösterilebilir. Yine 1990- 1993 yılları arasında Ruanda'da gerçekleşen soykırımda sayıları 250.000 ilâ 500.000 arasında değişen Tutsi kadınlarına Hutular tarafından tecavüz edilmiş ve bu tecavüzler sonucunda 5000 bebek dünyaya gelmiştir (Özdemir ve Özdemir, 2018:128). Kadınlar, çatışma ya da savaşlarda taraflar arasında bir yıpratma, aciz bırakma, aşağılamada aracı olarak kullanılmaktadırlar. Suriye Savaşı da bu bağlamda kadınların çeşitli şiddet biçimlerine maruz kaldığı bir savaş olarak öne çıkmaktadır. İnsani ve Sosyal Araştırma Merkezinin 2015 yılında yaptığı çalışmaya göre, Suriye Savaşı esnasında öldürülen kadın sayısı, savaşta yaşamını yitiren toplam insan sayısının %9'unu oluşturmaktadır. Çalışmanın 2015 yılında yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda günümüzde oranın çok daha yüksek olabileceğini tahmin etmek zor değildir. Aynı çalışmada 2013 yılında 7.543 Suriyeli kadının katledildiği ifade edilmektedir. Gözaltında olan Suriyeli kadınlarının sayısının ise 4500 olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında akıbeti belli olmayan 155 kadının olduğunun da altı çizilmektedir (İHH, 2015:5).

Yapılan araştırmalar Suriye iç savaşı esnasında da kadınlara karşı başta cinsel şiddet olmak üzere birçok şiddet biçiminin uygulandığını ortaya koymaktadır. Eliküçük (2016:5-7)'ün yaptığı çalışmada Suriye iç savaşında kadınlara karşı uygulanan şiddetin önemli bir boyutunu cinsel şiddetin

oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmaya göre, Suriye iç savaşında kadınlara karşı uygulanan şiddet, Suriye Ordusu, Muhalifler ve IŞİD tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında Muhaliflerin cinsel şiddete başvurma oranlarının diğer iki gruba göre oldukça düşük olduğu da ifade edilmektedir. Bu gruplar arasında kadınlara karşı farklı şiddet biçimlerini uygulayan IŞİD öne çıkmaktadır. IŞİD savaş esnasında kadınlara karşı cinsel şiddetin yanında, alıkoyma, işe gitmesini engelleme, giyim tarzından dolayı cezalandırma, zorla evlendirme gibi şiddet pratiklerinin de uygulayıcısı olmuştur. Özellikle cinsel şiddetin bir savaş taktiği olarak kullanılması kadınları savaşın önemli mağdurları konumuna getirmektedir. Devam eden Suriye Savaşı'nda da kadınların hem ülke içinde hem de ulusal sınırlar boyunca karşılaştıkları şiddet biçimleri ve bunlarla ilgili riskler hakkında çok az şey bilinmektedir. Bilinen risklerden biri özellikle eşi ya da erkek bir yakını ile göç etmeyen kadınların, Avrupa'ya güven içinde ulaşmak ya da yemek ve koruma gibi bazı gereksinimleri sağlamak için kaçakçılarla, güvenlik güçleriyle, ya da diğer göçmenlerle cinsel ilişkiye girmeye zorlanmaları ve bu yolla istismar edilmeleridir (Ürgül, 2017:454). Bir başka risk ise ataerkil değerlerin güçlü olduğu Suriye toplumu gibi toplumlarda cinsel saldırıların etkisinin uzun vadeli ve çok boyutlu olmasıdır. Bu bağlamda aile onuru toplumda var olmanın ön koşulu olarak tanımlanmakta ve ailenin kadın bireylerinden birinin cinsel saldırıya uğraması mağduru aile içerisinde de yok sayılmasına ve çoğu zaman öldürülmesine neden olmaktadır. Tecavüze uğrayan kadınlar evlenememekte ve büyük oranda toplumsal dışlanmaya maruz bırakılarak ikinci bir mağduriyet yaşamaktadırlar. Bu dışlanma ve yok sayılma riskine karşı kadınlar uğradıkları cinsel şiddeti üçüncü kişilerle paylaşmaktan çekinmektedirler (Ürgül, 2017:452). Bununla birlikte çatışmanın cinsiyetleştirilmiş doğası ve önceden var olan cinsiyet ilişkilerinin riskleri savaş ortamında kadınları kuşatmaktadır. Bu bağlamda şiddetin ne denli yoğun olduğu ölüm oranları ve nüfusun büyük oranda yerinden edilmesinde kendini göstermektedir. Son verilere göre nüfusun %11,5'nin ya öldüğü ya da yaralandığı, yaralıların da sayısının da 1,88 milyona ulaştığı ifade edilmektedir (Alsaba ve Kapilashrami, 2016:6). Kadınların yaşadıkları şiddetin boyutlarını göstermesi bakımından görüşmecilerimizden biri olan G3'ün aktardıkları önemlidir:

“Köyümüz Musul'a yakın bir bölgededir. IŞİD geldiğinde bize çok zarar verdi. Kadınlara dışarı çıkma yasağı getirildi. Zorunlu işleri nedeniyle dışarıda olan köyümüzden iki kadın öldürüldü. Onların çocukları annesiz kaldı. Biz göç ederken onları yanımıza almak zorunda kaldık.”

Görüşmecilerden G7 ise;

“Amcamın bir kızını ve köyümüzden bir kadını tutukladılar ve biz onlardan bir daha haber alamadık ve nerede olduklarını hiç bilmiyoruz.”

Bosna savaşında olduğu gibi birçok savaşta cinsel şiddet, soykırım ya da etnik temizlik amacıyla kullanılmıştır. Ancak Suriye iç savaşında cinsel şiddet, daha çok muhaliflerin birlikteliğini bozmak, aile ya da grupların parçalanmasında bir araç olarak kullanılmıştır. Çakır ve Karabacak (2018: 39)'ın yaptığı çalışmada da kadınların savaş esnasında yaşadığı, tacize uğrama, cinsel amaçlı olarak satılma, cinsel saldırı, tecavüz kadınlara karşı uygulanan şiddet biçimleri içerisinde ön sıralarda yer almaktadır. Bunun yanında güvenlik kuvvetleri de dâhil olmak üzere çatışmadaki tarafların silahlı üyeleri tarafından kaçırılma, toplu tecavüz ve zorla gebelik gibi durumlar kadınlara karşı uygulanan şiddet biçimleri arasındadır. Suriye Savaşı'nda kadınların ve kızların maruz bırakıldığı kaçırılma, kaybedilme, infazlar, tecavüzler, işkence, köleleştirme, gözaltına alınma ve adil yargılanmama gibi olaylar kadınların karşı karşıya kaldığı şiddetin boyutlarını ortaya koymaktadır. Savaş ve çatışma kadınların şiddete karşı savunmasızlıklarını artırırken, cinsiyet eşitsizliklerinin 2011 yılı öncesinde var olan kalıplarından güç almaktadır. Bu bağlamda savaş ve çatışmaların kadınların hayatını nasıl etkilediğinin anlaşılabilmesi, Suriye'de kadının sosyal, ekonomik, politik ve tarihsel bağlamında ele alınması ile mümkündür. Suriye'de 1946 yılında Fransız işgaline karşı başlayan bağımsızlık savaşı, yirmi yıl süren mücadelenin ardından başarı ile sonuçlandı. Bu savaşta kadınlar, merkezi bir role sahipti. Ancak 1970'lerin sonunda siyasal alan kadınlara kapatıldı ve kadınlar karar alma süreçlerinin

dışında bırakıldı. 1960’larda askeri bir darbe ile iktidara gelen Baas partisi, 1970’lerden sonra evrensel sosyal politikalar benimsemeye başlamıştır. Bu gelişmelerin biriken faydaları, kadınların sağlık, eğitim ve istihdam gibi fırsatlara ulaşımını kolaylaştırmıştır. Ancak bu gelişmeler ülkenin tüm coğrafi ve ekonomik alanlarına eşit dağılamamıştır. Bu bağlamda özellikle kırsal alanlarda yaşayan kadınlar söz konusu fırsatlara erişme şansı bulamamıştır. Suriye’de 1980’lerden itibaren görülen sosyal ve ekonomik hizmetlerde görülen gerileme, istikrarsız siyaset, çevrede gerçekleşen savaş ve çatışmaların bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. 1990’lardan sonra hükümetlerde benimsenen neoliberal ekonomi politikaları ise sosyal sektörlerin ticarileşmesini ve hizmetlerin daralmasını beraberinde getirmiştir (Alsaba ve Kapilashrami, 2016:7-8). Dolayısıyla savaştan önce Suriye’de sosyal roller bağlamında bir eşitsizliğin öznesi olan kadınlar savaşla birlikte daha sert koşullarla karşı karşıya kalmıştır.

Konuyla ilgili olarak görüşmeci kadınlardan G8’in aktardıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadınlar tarafından da kabullenildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir:

“Savaştan önce çok mutluydum. Ben ortaokulu bitirdim. Çalışmıyordum. Ama kocamın kazandığı para bize yetiyordu. Bir de özgürdüm. Evdeki işlerimi bitirdikten sonra annemlere ya da akrabalarımın gidebiliyordum.”

Kadınlar özgürlüklerini akrabalarını ya da yakın aile fertlerini ziyaret edebime imkânları üzerinden tanımlamaktadırlar. Bunun dışında yeterince eğitim almamış olmaları ve bireysel olarak gelir getirici bir iş ya da meslek sahibi olmamış olmalarını bir sorun olarak değerlendirmemektedirler. Bu noktada Alsaba ve Kapilashrami (2016:7)’nin Jacqui True’den aktardıkları tespitlerin önemi kendini göstermektedir. True’ye göre:

1. Devlet tarafından kabul edilen makroekonomik çerçeve ve neoliberal politikaların toplumsal cinsiyet ilişkilerine etkileri,
2. Kamusal ve özel alanlarda toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü, devlet ve makroekonomik çerçeve tarafından biçimlendirilen arabuluculuk ile ilişkilidir,
3. Çatışmanın toplumsal cinsiyet boyutu, iktidar ve üreten kaynakları kontrol etme mücadelelerinin erkeksi saldırganlık biçimlerini nasıl güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Savaş öncesinde güçlü olan toplumsal cinsiyet ayrımcılıkları, savaşla birlikte kadınların lehine güç kazanmaktadır. Bu noktada hiçbir çekincesi olmayan eril güç, kadınları şiddet aracılığı ile kontrol etme ve kullanma fırsatına erişmektedir. Bu bağlamda Eliküçük (2016:6) Suriye İç Savaşında ortaya çıkan üç cinsel şiddet uygulanma noktasından bahsetmektedir. Bunlardan ilki Suriye Ordusunun muhaliflere ait evlere yaptığı baskınlarda yaşanan cinsel istismar olaylarıdır. İkincisi ise, kırsalın kente bağlandığı kontrol noktalarında yaşanırken, sonuncu olarak da tutuklu ya da gözaltında olan kadınların yaşadığı istismarlar olarak sıralamaktadır. Suriye iç savaşında 2011-2013 yılları arasında kadınlara yönelik cinsel şiddet olaylarının %50’den fazlasının hükümet güçleri tarafından gerçekleştirildiği kaydedilmektedir. Bunun yanında saldırıların %20’si hükümet adına çalışan Şehiba milis güçleri tarafından gerçekleştirilirken, %10’a yakını Özgür Suriye Ordusu tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yıllar arasında meydana gelen cinsel saldırı olaylarının %20’si ise bilinmeyen gruplar tarafından gerçekleştirilmiş eylemler olarak kaydedilmektedir (Eliküçük, 2016: 13). Bizim çalışmamıza kadınların da büyük bir kısmı %58,33 (7kişi) IŞİD güçleri tarafından tacize uğradıklarını ifade etmişlerdir. Kadınlar her ne kadar cinsel şiddeti dillendirmekten kaçınırsalar da giyim tarzları, sokağa çıkmaları gibi nedenlere bağlı olarak IŞİD tarafından fiziksel şiddete uğrama riski ile karşı karşıya olduklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak görüşmeci kadınlardan G9 şunları ifade etmektedir:

“Orada sadece elleriniz ve yüzünüz açıkta kalacak şekilde giyinseniz dahi IŞİD sokakta dolaşmanıza izin vermez. Yüzünüzün ve ellerinizin de kapalı olmasını istiyor. Bu şekilde yakalanmanın cezası sırtınıza 80 tane sopa vurulmasıdır. Yine kıyafetiniz siyah olsa

bile üzerinde herhangi bir süs ya da desen olmamalıdır. Bu da ceza gerektiren bir durumdur.”

Görüşmecilerin %16,66'sını oluşturan bekâr kadınlar ise Suriye'de yaşadıkları sürede IŞİD milisleri ile zorla evlendirilme korkusu yaşadıklarını birçok defa ifade etmişlerdir. Yine görüşmecilerin %83,33'ü savaşta eşlerini kaybeden kadınların IŞİD militanları ile zorla evlendirildiklerini ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin %75'i savaş başladıktan sonra Suriye'de yaşadıkları sürede cinsel şiddete uğramaktan korktuklarını ve bu nedenle göç ettiklerini söylemiştir. Ayrıca konuyla ilgili tanıdıklarının ya da arkadaşlarının yaşadıkları istismar olaylarından da ayrıntılara girmeden kısaca bahsetmişlerdir. Suriye Savaşı nedeniyle göç eden kadınlar, göç esnasında ya da gittikleri ülkelerde de ikinci eş olma, sokakta gezerken tacize uğrama gibi kadın olmalarından kaynaklı sorunlar yaşamışlardır.

Bu noktada görüşmecilerimizden G3 yaşadıklarını şu cümlelerle ifade etmektedir:

“Ben yalnız olduğumda sokağa çıkmak istemiyorum. İnsanların ve özellikle erkeklerin bakışları beni rahatsız ediyor. Mesela evimizin yakınında küçük bir market var. Bazı ihtiyaçlarımı almak için birkaç defa oraya gitti. Ancak market sahibi hayatımla ilgili özel sorular sormaya çalıştı. Hatta ilk gidişimden sonra bazı Arapça cümleler öğrendiğini ve bu cümleleri kullanarak benimle konuşmaya çalıştığını fark ettim. Bir daha o markete gitmemeye karar verdim.”

Bu şartlar altında göç, kadınları istismar ve şiddete karşı daha açık hale getirmektedir. Kadınlar şiddet ile ilgili deneyimlerini utanma ve damgalanma korkusu ile dillendirmekten çekinmektedirler. Çalışmamızda kadınlar %75'i özellikle cinsel şiddet içerikli soruları cevaplamaktan kaçınmıştır. Bunun nedeni sorulduğunda ise bunların “ayıp” olduğu ve konuşulmaması gerektiği ifade edilmişlerdir. Kadınların içinde bulunduğu sosyoekonomik düzey, çocukluk dönemlerinde aile içinde tanık oldukları şiddet, erkeklerin genel olarak ailenin gelir getiren bireyi olarak kabul edilmesi ve yine erkeğin gelirinin genel olarak kadınlardan fazla olması gibi nedenlere bağlı olarak, erkeğe bağımlı bireyler haline gelmelerine neden olmaktadır. Ki çalışmaya katılan kadınların %60'e eşinin iyi gelir elde edeceği bir işte çalışmasının ekonomik sorunlarını çözümü olacağını ifade etmektedir. Suriye'de kadınların erken evlilik, kültürel değerlerin bir gereği olarak eğitim hayatından erken ayrılmaları, gelir getirecek bir işte çalışma imkânlarının olmaması gibi medenler savaşla birlikte daha ağır şartlarda yaşamalarının nedenleri olarak gösterilebilir. Bizim çalışmamıza katılan kadınların %41,66'sı ilköğretim ve ortaokuldan mezun olmuştur ve daha sonrasında meslek edindirecek herhangi bir eğitim almamışlardır. Çalışmaya katılanlardan sadece %8,33'ü üniversite mezunudur. Bu ve benzeri faktörlerin bir sonucu olarak da kadınlar, fiziksel, cinsel ve ekonomik şiddet tutumu ile karşı karşıya kalmakta ancak bunu bir şiddet olarak değerlendirmemektedirler (Kanbay ve ark. 2017:454). Dolayısıyla yaratılan kadın imgesi, nesne olarak yüzünün ve bedeninin güzelliğine bakılacak ve sessiz sedasız eril gücün itaatine adanmış bireyler olaraktanımlanmalarına neden olmaktadır (Özbirinci, 2012: 81).

Savaşın en çirkin yüzlerinden birini de sivillere karşı uygulanan şiddet biçimleri oluşturmaktadır. Savaş sürecinde kadınların uğradığı şiddeti tüm boyutlarıyla ortaya koymak bu çalışmanın sınırlarını aşmaktadır. Ancak kadınların savaş sürecinde yaşadıkları mağduriyetin sınırlarını kabaca görmek mümkündür. Çalışma kadınların karşı karşıya kaldığı şiddeti tüm boyutları ile ortaya koyamasa da birçok noktada şiddetin varlığını ortaya koyacak bulgulara ulaşmıştır.

Sonuç

Kadın geçmişten günümüze kadar birçok sosyal ve ekonomik ayrımcılığın öznesi yapılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve CEDAW (Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)'a rağmen söz konusu ayrımcılıklar kadınlar tarafından deneyimlenmektedir. Savaş ve çatışma ortamlarında kadınların uğradıkları ayrımcılıklar daha da

derinleşmektedir. Yakın tarihlerde gerçekleşen Bosna, Yugoslavya ve Ruanda savaşlarında kadın bedeni rakipler arasında bir sindirme ve korku unsuru olarak kullanılmıştır. Cinsel şiddet biçimlerinden biri olan tecavüz ise, bir savaş stratejisi olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda kadın bedeni, savaşta karşı tarafa zarar vermek ya da sindirmek için bir araç olarak kullanılmakta ve şiddetin farklı biçimlerini uygulamada bir araç haline gelmektedir. Suriye Savaşı'nda da kadınlar, hem ülke içinde hem de ulusal sınırlar boyunca farklı şiddet kalıpları ile karşı karşıya gelmektedirler. Tecavüz, alıkonma, ölümle cezalandırılma gibi şiddet biçimleri savaş esnasında kadınların karşı karşıya kaldıkları şiddet biçimleri olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında savaş ve çatışma ortamlarından kaçmayı başaran kadınlar, dünyanın farklı ülkelerine göç ederken, ev sahibi ülke vatandaşları tarafından zaman zaman evliliğe zorlanabildikleri gibi iş aradıklarında da geçici evlilik teklifleri ile karşılaşabilmektedirler. Kadınlar içinde bulundukları sosyo ekonomik şartlar nedeniyle kendi aile üyeleri ya da çevreleri tarafından da istismar edilebilmektedirler. Suriye'de çok eşliliğin yasal bir durum olmasından dolayı Suriyeli mülteci kadınlar gittikleri ülkelerde ikinci ya da üçüncü eş olmaktan çekinmemektedirler. Bu durum, temel ihtiyaçların karşılanması ya da güvenlik gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleşirken, kadınlar açısından bir istismara da dönüşebilmektedir. Savaş ve çatışma ortamlarında kadınların haklarını koruyacak yasal düzenlemelerin olmaması, kadınları çeşitli şiddet riskleri ile karşı karşıya bırakmaktadır. Her ne kadar kadınlar yaşadıkları şiddet deneyimlerini utanma ve damgalanma gibi nedenlere bağlı olarak açıkça ifade edemeseler de savaş sonucunda ortaya çıkan ölüm oranları ve göçün demografik oranları durumun ayrıntıları hakkında bir fikir vermektedir. Ayrıca görüşme yaptığımız kadınların özellikle cinsel şiddetle ilgili olarak konuşmaktan çekinmeleri ve bunu saklanması gereken bir durum olarak tanımlamaları söz konusu şiddetin varlığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Savaş ve çatışma ortamlarında kadınlar, kendi kaderlerine terk edildikleri müddetçe, çatışmanın tarafları arasında bir savaş stratejisi olarak kullanılma riskinden uzak kalamayacaklardır. Bu noktada önemli yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Alsaba, K. Kapilashrami, A.(2016), Understanding Women's Experience Of Violence and The Political Economy Of Gender In Conflict: The Case Of Syria, Reproductive Health Matters, 24, (47):5-17 Published by: Taylor & Francis, Ltd. Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26495886> Erişim Tarihi:03.10.2019
- Arendt, H. (2018), Şiddet Üzerine, Çev: Bülent Peker, iletişim yy.
- Altıntaş, S. (2014), Davetsiz Misafirler: Türkiye'deki Mültecilerin Mağduriyet Görünümleri, İdealkent, 14: 252-276.
- Barın, H. (2015), Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Göç Araştırmaları Dergisi, 2(1):10-56.
- Buz, S. (2007), Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma, Toplum ve Sosyal Hizmet, 2(18):37-49
- Card, C. (1997), Addendum to "Rape as a Weapon of War", Hypatai, vol. 12(4):5-18
- Çelebi, Ö. Polat, A.(2018), "Yarının Kadınları" Suriyeli Kadınlarla Özgün Bir Kendine Yardım Grup Çalışması, KOU Sag Bil Dergisi, 3(4):81-87
- Çakır, E.H. Karabacak, H.(2018), Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık Ve Şiddetle Mücadele, Kadın Dayanışma Vakfı.
- Dönmezer, S.(1996), Çağdaş Toplumda Şiddet ve Mafya Suçları, Cogito, 6-7:215-220
- Dinliyor muyuz? (2014), International Rescue Committee.

- Eliküçük, N. (2016), Bir Savaş Silahı Olarak Cinsel Şiddet: Suriye İç Savaşı Ve Mülteci Kamplarında Kadın, Bu çalışma Suriye: Çatışma ve Uluslararası Hukuk ed: Fatma Taşdemir, Nobel Yayıncılık adlı kitapta bölüm olarak yayınlanmıştır.
- Galtung, J. (1969), Violence, Peace and Peace Research, *Jornal of Peace Research*, 3(6):167-191.
- Farewell, N(2004), War Rape: New Conceptualizations and Responses, *Affilia*, Vol.19, No.4, Winter: 389-403.
- Kanbay ve ark. (2017), İSKEBE Kadına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Anatolian Journal of Psychiatry*, 18(5):453-459.
- Kaya, M. (2017), Türkiye'deki Suriyeliler İç İç Geçişler ve Karşılaşmalar, Hiperlink Yayınları
- Özdemir, Ö.Özdemir, E.(2018), Suriyeli Mülteci Kadınlar ve İnsani Güvenlik, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 27: 145-113.
- Özbirinci, U. P. (2012),Dünya Kadına Karşı: Kadına Duyulan Korkunun Temelleri, Efil yy.Ankara
- IRC (2014) Dinliyor Muyoruz? Suriye Krizinden Etkilenen Kadınlara ve Kızlara Yönelik Taahhütlerimize Göre Davranmak, *International Rescue Committee Report*.
- İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, (2015), Suriyeli Kadınlar Bitmeyen Acılar Kaybolmayan Umutlar, İnsani Yardım Vakfı.
- TÜİK, Temel İşgücü Göstergeleri Veri Tabanı, www.tuik.gov.tr. Erişim tarihi:26.04.2019
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/settlement>
- Ülgül, M. (2017), Suriye İç Savaşında Feminist Bir Yaklaşım, *Alternatif Politika Dergisi*, 2 9 (3): 442-470.
- World Health Organization (2002) World Report on Violence and Health. Geneva: WHO. <http://www5.who.int/violence>. Erişim tarihi 19.04.2013.
- World Employment Social Outlook Trends For Women, International Labour Office Geneva 2018.